

Een cross-nationale studie naar de houding van jongeren ten opzichte van sociale grenzen

Johan Strijker & Jacobus E. Rink

A cross-national study on the attitude of youngsters towards social limits

For an early detection of youngsters with an increased risk of juvenile delinquency efforts are being directed to developing an instrument measuring the attitude of youngsters towards social limits. For this purpose a cross-national study on attitude of normal youngsters has been conducted in eight different countries. The differences between nationalities proved to be moderate. In addition, cross-national research was also conducted on the attitude of juvenile offenders. In spite of the effects of the different nationalities it was possible to differentiate between normal youths and juvenile offenders on a cross-national level. These results will stimulate further development of the instrument that is needed for individual diagnostics.

Inleiding

Jeugdcriminaliteit vormt een probleem, zowel voor de samenleving als voor de criminele jongeren en dit probleem vergt grote materiële en immateriële kosten aan herstel, bewaking en behandeling. Door de maatschappelijke relevantie van jeugdcriminaliteit, staat dit probleem ook in de belangstelling van de wetenschap (zie bijvoorbeeld het overzicht van Loeber, Slot & Sergeant, 2001a). Eén van de problemen bij het opsporen van jeugdige criminelen is het gemis aan goede screeningsmethoden (Loeber, Slot & Sergeant, 2001b). De screening kan bedoeld zijn om potentiële wetsovertreders op te sporen, maar ook om delinquente jongeren in te delen in typen om vervolgens een passende strafmaat vast te stellen (Scholte & Dorelijers, 2001). Volgens Scholte en Dorelijers is screening van potentiële wetsovertreders van groot belang voor de aanpak van jeugdcriminaliteit omdat preventieprogramma's voor de juiste risicogroep zo vroeg mogelijk moeten worden toegepast. Voor de behandeling van delinquente jeugdigen is screening van belang om de diagnose goed te laten aansluiten bij het behandelprogramma zodat de effectiviteit van de behandeling toeneemt.

Johan Strijker is als universitair hoofddocent verbonden aan de vakgroep Orthopedagogiek van de Rijks Universiteit Groningen.

Jacobus Rink is als hoogleraar verbonden aan de vakgroep Orthopedagogiek van de Rijks Universiteit Groningen.

Correspondentieadres: Johan Strijker, Grote Rozenstraat 38, 9712 TJ Groningen. E-mail: j.strijker@ppsw.rug.nl

Bij deze aanpak zijn er twee moeilijkheden. Ten eerste, om potentiële wets-overtreders op te sporen moet onderzoek gedaan worden naar risicofactoren. Basisdiagnostische instrumenten als de Vragenlijst Sociale en Pedagogische Situatie (Scholte, 1993) die informeren naar risicofactoren, hebben als bezwaar dat de jongere al bij een professionele hulpverleningsinstelling bekend moet zijn. Voor een bevolkingsonderzoek leent dit type vragenlijst zich niet. Een andere strategie dan het zoeken naar risicofactoren in de omgeving van de jongere is het opsporen van afwijkingen bij de jongeren zelf in hun attitude ten opzichte van wetten, regels, normen en waarden. Rink, Vos, Van Lokven en Slagveer (1989) spreken van 'de attitude ten opzichte van sociale grenzen'. Volgens Eagly en Chaiken (1998) is een attitude een psychologische tendens om een bepaalde entiteit (object, persoon, stimulus, gebeurtenis) met een bepaalde voorkeur of afkeur te evalueren. In verschillende studies is aangetoond dat er een consistente relatie bestaat tussen een attitude en het (daarbij passende) gedrag (zie bijvoorbeeld Armitage & Connor, 2001; Sheeran, 2002). Hoewel de relatie tussen attitude en gedrag wederkerig is, wordt attitude als antecedent van gedrag gezien. Vanuit dit perspectief is een afwijkende attitude ten opzichte van sociale grenzen een risicofactor voor delinquent gedrag. Met een instrument dat jongeren screent op een afwijkende attitude kan wél bevolkingsonderzoek worden gedaan en zo'n instrument kan een waardevolle aanvulling betekenen op het bestaande instrumentarium.

De tweede moeilijkheid betreft het vaststellen van het effect van behandeling van jeugdige delinquenten in justitiële inrichtingen. Om het effect van een behandeling te evalueren, moet worden vastgesteld of en in welke mate de justitieel opgenomen jongere nog afwijkt van de 'gewone' jongere, dat wil zeggen het profiel van een groep jongeren zonder geregistreerde politiecontacten (de niet-justitiële jongeren). In 1989 rapporteerden Rink et al. (1989) dat deze evaluatie in sterke mate bepaald werd door het persoonlijk referentiekader van de groepsopvoeder. Uit het overzicht van Van Yperen, Van den Berg en Eijgenraam (2002) blijkt dat de afgelopen jaren initiatieven zijn genomen om instrumenten ten behoeve van de justitiële jeugdhulpverlening te ontwikkelen, maar dat een evaluatie-instrument voor behandeling binnen een justitieel kader ontbreekt.

Op grond van de twee genoemde moeilijkheden is onderzocht of het mogelijk is om een instrument te construeren dat de attitude van jongeren ten opzichte van sociale grenzen meet en ook criteriumvaliditeit bezit, dat wil zeggen dat justitiële jongeren op dit instrument systematisch van gewone jongeren afwijken in de voorspelde richting. Hiertoe is vooreerst het (groepsgerichte) Standaard Reactie Instrument (afgekort SRI) ontwikkeld (Rink et al, 1989). In de jaren '90 zijn in verschillende landen onderzoeken gedaan met het SRI. De drie leidende vragen die voor dit artikel gelden, zijn:

- 1 Wat is het standaardbeeld van de attitude ten opzichte van sociale grenzen van groepen gewone jongeren? Deze vraag wordt in cross-nationaal perspectief beantwoord om te onderzoeken in welke mate zo'n standaardbeeld universeel is.
- 2 Wat is de attitude ten opzichte van sociale grenzen van groepen justitieel opgenomen jongeren? Ook deze vraag wordt in cross-nationaal perspectief beantwoord.
- 3 Verschillen de groepen justitiële jongeren en gewone jongeren van elkaar in hun attitude ten opzichte van sociale grenzen? Als deze vraag positief wordt beantwoord, is criteriumvaliditeit aangetoond en lijkt een verdere ontwikkeling van het SRI bemoedigend in de richting van een instrument geschikt voor individuele diagnostiek.

Onderzoeksmethode

Instrument

Het voor deze bijdrage relevante tweede deel van het SRI bestaat uit tien zogenoemde 'critical incidents': korte verhaaltjes in de vorm van een grenssituatie die aansluiten bij de leefwereld van de jongere van 12 tot en met 20 jaar. De verhaaltjes zijn geconstrueerd rond drie sociale grenzen (Nijboer & Dijksterhuis, 1981; Rink et al., 1989; Rombouts, 1981):

- een sociale grens waarin bij overschrijding sprake is van een vermogensdelict;
- een sociale grens waarin bij overschrijding sprake is van een geweldsdelict;
- een sociale grens waarin bij overschrijding sprake is van regelovertreding en/of het niet nakomen van afspraken.

Per grenssituatie worden drie vragen gesteld:

- 1 Wat zou men allemaal kunnen doen in zo'n situatie? Deze vraag verwijst naar de cognitieve component: de reactiemogelijkheden die de jongere kent voor deze situatie.
- 2 Wat zou jij doen in zo'n situatie? Deze vraag verwijst naar de actietendens, (de conatieve component): de reactie waarvoor de jongere zelf zou kiezen.
- 3 Waarom zou jij dat doen? Deze vraag verwijst naar de motivationele component.

De jongere wordt gevraagd om per grenssituatie een beschrijvende schriftelijke respons te geven, bijvoorbeeld een verhaal of uitspraak. Met behulp van een codeboek worden de kwalitatieve responsen geïnterpreteerd. Per categorie wordt per grenssituatie dichotoom gescoord: de jongere valt wel of niet in deze categorie. De gemiddelde interbeoordelaarsbetrouwbaarheid (Kappa) voor drie ervaren beoordelaars bedraagt .89 en voor onervaren beoordelaars .88. Door de responsen per categorie per grenssituatie te sommeren, ontstaat een somvariabele met een range van nul tot en met tien (er zijn maximaal tien grenssituaties). In totaal heeft het SRI twaalf schalen. De cognitieve component bevat de schalen Aanpassen (KA), Overschrijden (KB), Veranderen (KC) en Terugtrekken (KD); de conatieve component bevat (eveneens) de schalen Aanpassen (PA), Overschrijden (PB), Veranderen (PC) en Terugtrekken (PD); en de motivationele component de schalen Ik / Hier-en-Nu (Ma) en Ander / Toekomstgericht (Mb). (De K staat voor 'Known reactions', de P voor 'Preferred reactions' en de M voor 'Motivation'.) Voor de conatieve component geldt de beperking dat een jongere maar op één van de vier schalen een score mag hebben: bij confrontatie met een sociale grens is er maar één gewilde reactiemogelijkheid. (De schalen PA, PB, PC en PD sommeren dan ook tot 10, dit zijn de 10 incidents.) Voor de cognitieve en motivationele component geldt deze beperking niet: de jongere kan meer dan één reactie en motivatie tegelijk kennen. De gemiddelde betrouwbaarheid over landen en groepen in termen van λ -2 varieert tussen .42 en .69. (λ -2 wordt aanbevolen als onder andere de test uit enkele items bestaat, zie Drenth & Sytsma, 1990.)

Constructvaliditeit is door Grietens (1999) aangetoond, die tussen de SRI en delinquent gedrag volgens de Youth Self Report (Verhulst, Van der Ende & Koot, 1997) een effect (η^2) van 18.2% vond.

Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep bestaat uit negen groepen gewone jongeren en drie groepen justitiële jongeren. Tabel 1 geeft de beschrijving van de negen groepen gewone jongeren.

Tabel 1 Samenstelling van de groepen gewone jongeren

Nationaliteit	Onderzoeker	Jaar data-verzameling	N	Jongens (%)	Leeftijd M (sd)	Beschrijving van de onderzoeksgroep
België	Grietens	1995	390	50.3	14.6 (2.0)	Steekproef van scholen en schoolklassen in twee provincies
Canada	Latchford	1992	473	47.0	15.6 (1.9)	Steekproef van scholen en klassen in New Brunswick
Nederland	Rink et al.	1989	1179	54.0	14.8 (1.6)	Steekproef van scholen en klassen in het noorden en midden van Nederland
Estland	Petersell	1996	82	63.4	14.8 (0.8)	Vier scholen in Estland, representatieve steekproef van klassen
Duitsland	Dickscheit	1994	355	54.4	14.8 (1.7)	Steekproeven van scholen en klassen in de omgevingen van Rostock en Oldenburg
Slowakije	Potocarova & Krankus	1999	69	42.0	16.0 (2.0)	Scholen in en rond Bratislava
Nw Zeeland	Barclay & Everts	1999-2002	93	52.7	16.0 (1.2)	Scholen in en rond in Auckland met Pacific Islanders
Mexico	Oudhof	2002	293	50.5	15.8 (1.8)	Scholen in Toluca

Van de acht groepen zijn er vijf uit Europa (de overige drie uit respectievelijk Canada, Nieuw Zeeland en Mexico). De onderzoeken in Estland, Slowakije en voormalig Oost-Duitstland hebben na de val van het communistisch regime plaatsgevonden. Het percentage jongens in de groepen ligt tussen de 42.0 en 63.4 en de gemiddelde leeftijd tussen 14.6 en 16.4 jaar. De groepen zijn representatief binnen het geografische gebied waarin het onderzoek heeft plaatsgevonden. Over het percentage nonresponders wordt door de onderzoekers (in tabel 1) niet gerapporteerd. Het percentage vragenlijsten dat onbruikbaar is (door slechte invulling), varieert voor de genoemde onderzoeken tussen de twee en vijf.

In tabel 2 worden de groepen justitiële jongeren beschreven (zie pagina 295).

Het percentage jongens ligt tussen de 77.8 en 100; over de drie groepen bedraagt het gemiddelde percentage meisjes 16 (N=57). (Het aantal meisjes is in verhouding tot het aantal jongens te klein voor aparte analyses, zie het onderdeel Resultaten.) De gemiddelde leeftijd (voor jongens en meisjes) ligt tussen de 16.1 en 16.9 jaar.

Voor Nederland bedraagt het percentage nonresponders 42.0 en voor België 46.1. Voor Estland en België zijn door de onderzoekers geen nonrespons percentages gegeven.

Tabel 2 Samenstelling van de groepen justitiële jongeren

Nationaliteit	Onderzoeker	Jaar data-verzameling	N	Jongens (%)	Leeftijd <i>M (sd)</i>	Beschrijving van de onderzoeksgroep
België	Grietens	1995	85	83.5	16.4 (0.9) ^a	Alle (vier) justitiële jeugdinrichtingen in het noorden van België
Nederland	Vos	1989	242	82.2	16.1 (1.4)	Alle justitiële jeugdinrichtingen in Nederland
Estland	Petersell	1996	24	100	16.4 (0.9) ^a	De enige justitiële jeugdinrichting in Estland
Mexico	Oudhof	2002	99	77.8	16.9 (1.4)	De enige justitiële jeugdinrichting in de provincie

a: de gemiddelde leeftijd en de standaarddeviatie zijn voor de groepen uit Estland en België hetzelfde.

Procedure

Het SRI is vertaald in het Engels, Vlaams, Duits en Spaans. De vertaling naar het Slowaaks en Ests vond plaats vanuit het Engels. Bij deze vertaling waren kleine linguïstische aanpassingen nodig omdat de beschrijvingen van de grenssituaties soms typische Nederlandse uitdrukkingen bevatten die voor anderstaligen niet toegankelijk zijn.

De afname van het SRI vond bij de groepen gewone jongeren in de scholen klassikaal plaats. Bij de justitiële jongeren vond de afname individueel plaats of in groepjes van maximaal drie jongeren. Voordat de vragenlijsten aan de gewone en justitiële jongeren werden verstrekt, werd het doel van het onderzoek uitgelegd en met behulp van een voorbeeld de wijze van beantwoording geïnstrueerd. Om de anonimiteit te garanderen werden de jongeren verzocht geen naam te vermelden. De afnametijd van het totale SRI bedraagt één uur. Omdat alle onderzoeken volgens dezelfde procedure zijn verlopen, zijn er waarschijnlijk geen grote verschillen in methodologische kwaliteit tussen deze onderzoeken.

Resultaten

De eerste onderzoeksvraag is 'Wat is het standaardbeeld van de attitude ten opzichte van sociale grenzen van gewone jongeren?' In tabel 3 staan de groeps-gemiddelden en standaarddeviaties op de schalen (zie pagina 296).

Binnen de cognitieve component (de K-schalen, de gekende reacties) is de rangorde van gemiddelden voor alle nationaliteiten hetzelfde: $M_{KA} > M_{KB} > M_{KD} > M_{KC}$. Geconfronteerd met een sociale grens kennen jongeren gemiddeld meer aanpassingsreacties (KA) dan overschrijdingsreacties (KB), meer overschrijdingsreacties dan reacties van terugtrekken (KD) en meer reacties van terugtrekken dan reacties van onderhandelen (KD).

Binnen de conatieve component (de P-schalen, de gewilde reacties) is de rangorde van gemiddelden in het algemeen als volgt: $M_{PA} > M_{PB} > M_{PC} > M_{PD}$. Omdat de P-schalen tot 10 (incidents) sommeren, kunnen we stellen dat bij confrontatie

Tabel 3 Gemiddelden en standaarddeviaties per nationaliteit gewone jongeren

	Nederland N=1179	België N=390	Duitsland N=697	Estland N=82	Slowakije N=126	Canada N=473	Mexico N=293	N. Zeeland N=209
KA	9.3 (1.2)	9.3 (1.1)	9.0 (1.5)	9.6 (1.0)	7.7 (2.0)	8.9 (1.5)	9.0 (1.1)	8.7 (1.9)
KB	8.8 (1.5)	8.0 (2.1)	7.4 (2.1)	8.8 (1.4)	4.1 (2.6)	8.1 (1.8)	7.0 (2.3)	7.4 (2.4)
KC	1.8 (1.3)	1.5 (1.2)	1.3 (1.2)	2.3 (1.9)	.8 (.9)	1.2 (1.1)	1.4 (1.2)	1.6 (1.3)
KD	2.6 (1.5)	2.7 (2.0)	2.8 (1.6)	4.1 (1.8)	1.2 (1.2)	2.7 (1.7)	2.0 (1.5)	3.2 (1.7)
PA	5.7 (1.9)	6.2 (1.9)	5.8 (1.9)	5.8 (1.5)	6.7 (1.6)	5.8 (1.9)	6.3 (1.7)	5.7 (2.0)
PB	2.9 (1.9)	2.3 (1.9)	2.5 (1.8)	2.8 (1.4)	2.4 (1.4)	2.7 (2.0)	2.4 (1.7)	2.6 (2.0)
PC	.8 (.8)	.8 (.8)	.6 (.8)	.7 (.9)	.6 (.8)	.7 (.8)	.7 (.9)	.7 (.8)
PD	.4 (.6)	.5 (.7)	.6 (.8)	.4 (.6)	.6 (.7)	.5 (.7)	.5 (.7)	.6 (.7)
Ma	8.2 (1.3)	7.5 (1.4)	7.4 (1.8)	7.1 (1.9)	6.8 (1.4)	7.7 (1.6)	8.5 (1.4)	7.9 (1.8)
Mb	3.6 (1.6)	2.9 (1.5)	3.1 (1.6)	3.9 (1.8)	4.1 (1.4)	3.3 (1.6)	3.0 (1.6)	3.2 (1.8)

met een sociale grens jongeren gemiddeld meer geneigd zijn tot aanpassing (PA) aan de situatie dan tot grensoverschrijding (PB). Echter, de neiging tot grensoverschrijding is gemiddeld weer groter dan onderhandelen (PC). Tenslotte zijn de jongeren gemiddeld het minst geneigd om zich uit de situatie terug te trekken (PD). Binnen de motivationele component (de M-schalen) is de rangorde van gemiddelden $M_a > M_b$, dat wil zeggen dat de jongeren in hun reactie bij confrontatie met een sociale grens meer Ik-gericht dan op een Ander gericht zijn. De gemiddelde overeenstemmingscoëfficiënt tussen nationaliteiten over de tien schalen uitgedrukt in Pearsons' r bedraagt .96 (na Fishers $r \rightarrow z \rightarrow r$ transformatie). Om te onderzoeken of de nationaliteiten verschillen in hun gemiddelden op de schalen is per attitudecomponent een multivariate variantie-analyse uitgevoerd met de schalen van de betreffende component als afhankelijke variabelen en Nationaliteit als de groeperende variabele. Omdat de groepen op geslacht en leeftijd verschillen (zie tabel 1), zijn de geslachts- en leeftijdseffecten op de schaal-scores geëlimineerd door deze variabelen als covariaten in de analyse op te nemen. Omdat de standaarddeviaties voor de schalen PC en PD klein zijn, is ook de lamda-2 van deze schalen klein. Om deze reden voegen we de schalen PA, PC en PD samen tot de schaal 'Conformiteit'. De schaal PB blijft in zijn oorspronkelijke vorm gehandhaafd (die we nu 'Nonconformiteit' zouden kunnen noemen). Het gemiddelde op de schaal Conformiteit verkrijgt men door de gemiddelden op de schalen PA, PC en PD te sommeren. Vanwege het aantal toetsen zetten we de alpha op .01.

Nationaliteit heeft in het MANCOVA model op de cognitieve component (K-schalen) een statistisch significant effect, $F(28,13784) = 40.02$, $p < .0005$. Ook op de variatie in de schaal-scores van de conatieve en motivationele component geeft Nationaliteit statistisch significante effecten, $F(14,6856) = 10.97$, $p < .0005$, respectievelijk $F(14,6874) = 29.96$, $p < .0005$. Omdat in de MANCOVA's significante effecten zijn gevonden, zijn ANCOVA's geïndiceerd. De resultaten van deze analyses vindt men in tabel 4.

Uit de univariate ANCOVA's blijkt dat Leeftijd statistisch significant bijdraagt aan de variatie op vier schalen, doch de grootte van het effect is minder dan 1%, hetgeen volgens Cohens' criteria (1988) klein is. Geslacht heeft op zeven schalen een statistisch significant effect, de grootte van het effect ligt in de range 'klein tot matig' volgens Cohens' criteria. Nationaliteit draagt op alle schalen statistisch significant bij aan de variatie. Op de cognitieve attitudecomponent is het effect vol-

Tabel 4 Percentage verklaarde variantie ($\eta^2 \times 100\%$) voor significante effecten ($p < .01$) van Nationaliteit op de attitudeschalen met Geslacht en Leeftijd als covariaten

Schaal	Nationaliteit	Geslacht	Leeftijd
KA	6.4	4.0	<1
KB	20.0		<1
KC	6.0	4.1	<1
KD	6.7	<1	<1
Conformiteit	1.7	4.6	- ^a
PB (Nonconf.)	1.2	4.2	-
Ma	7.2	1.1	- ^a
Mb	3.5	<1	-

a Univariate analyse heeft niet plaatsgevonden omdat Leeftijd in de MANCOVA geen statistisch significante bijdrage gaf.

gens Cohens' criteria matig voor de schalen Aanpassen (KA), Onderhandelen (KC) en Terugtrekken (KB) en voor de schaal Overschrijden (KB) groot. Op de conatieve component hebben de beide schalen Conformiteit en Nonconformiteit ook statistisch significante effecten, doch de grootte hiervan is volgens Cohens' criteria klein en op de motivationele component is het effect matig voor Ik-gerichtheid (Ma) en klein voor Ander-gerichtheid (Mb). Samengevat zijn de verschillen tussen de nationaliteiten op de cognitieve en motivationele component groter dan op de conatieve component. Wat dit laatste betreft concluderen we dat bij confrontatie met een sociale grens er bij gewone jongeren slechts kleine cross-nationale verschillen zijn in hun geneigdheid tot conformiteit of nonconformiteit.

De tweede onderzoeksvraag is 'Wat is de attitude ten opzichte van sociale grenzen van justitieel opgenomen jongeren?'

In tabel 5 staan de groepsgemiddelden en standaarddeviaties per nationaliteit op de schalen van het SRI.

Tabel 5 Gemiddelden en standaarddeviaties per nationaliteit justitiële jongeren

	Nederland N=242	België N=85	Estland N=24	Mexico N=99
KA	8.1 (2.4)	8.4 (2.0)	8.0 (2.7)	8.1 (1.5)
KB	8.2 (1.9)	8.0 (1.9)	8.6 (2.4)	5.1 (3.1)
KC	1.1 (1.3)	1.1 (1.1)	2.1 (2.3)	.8 (1.0)
KD	2.4 (2.0)	3.7 (4.7)	3.5 (2.5)	1.1 (1.3)
PA	4.3 (2.0)	4.0 (1.9)	3.9 (1.7)	6.4 (2.0)
PB	4.5 (2.1)	4.8 (2.1)	4.1 (2.1)	2.3 (2.2)
PC	.5 (.7)	.4 (.7)	.5 (.7)	.5 (.7)
PD	.6 (.8)	.6 (.6)	.6 (1.0)	.5 (.7)
Ma	7.9 (2.1)	7.3 (1.6)	8.2 (3.5)	7.9 (2.1)
Mb	3.5 (1.9)	2.9 (1.6)	4.8 (2.8)	3.8 (2.1)

Binnen de cognitieve component (de K-schalen, de gekende reacties) is de rangorde van gemiddelden voor België en Mexico $M_{KA} > M_{KB} > M_{KD} > M_{KC}$. Deze rangorde komt overeen met de rangorde voor gewone jongeren. De volgorde naar aflopende gemiddelden is voor Nederland en Estland $M_{KB} > M_{KA} > M_{KD} > M_{KC}$. Binnen de conatieve component (de P-schalen, de gewilde reacties) is de rangorde van gemiddelden voor Nederland, België en Estland als volgt: $M_{PB} > M_{PA} > M_{PD} > M_{PC}$. Justitiële jongeren in Nederland, België en Estland zijn bij confrontatie met een sociale grens meer geneigd tot grensoverschrijding (PB) dan tot aanpassing (PA) en de neiging tot terugtrekking (PD) is weer groter dan de neiging tot onderhandeling (PC). Dit patroon wijkt af van het patroon bij gewone jongeren, waar de volgorde is Aanpassen, Overschrijden, Onderhandelen, Terugtrekken. Binnen de motivationele component is de rangorde van gemiddelden $M_a > M_b$: justitiële jongeren (in Nederland, België, Estland en Mexico) zijn bij confrontatie met een sociale grens meer Ik-gericht dan gericht op de Ander. Zij wijken in dit patroon niet af van gewone jongeren. Samengevat, de rangorde van de gemiddelden op de schalen binnen de cognitieve en conatieve component is niet voor iedere nationaliteit hetzelfde. De gemiddelde overeenstemmingscoëfficiënt tussen de nationaliteiten uitgedrukt in de Pearson's r bedraagt .95.

Om te onderzoeken of de nationaliteiten verschillen in hun gemiddelden op de schalen is evenals bij de groep gewone jongeren per attitudecomponent een MANCOVA uitgevoerd met leeftijd en geslacht als covariaten. De schalen PA, PC en PD zijn weer samengevoegd tot de schaal Conformiteit en ook zetten we de α weer op .01. Nationaliteit heeft statistisch significante effecten op de variatie in de schaalscores van de cognitieve component (K-schalen), $F(12,1329) = 15.90, p < .0005$, de conatieve component, $F(6,888) = 16.84, p < .0005$ en de motivationele component, $F(6,888) = 4.97, p < .0005$. Omdat in de MANCOVA's significante effecten zijn gevonden, zijn ANCOVA's geïndiceerd. De resultaten van deze analyses staan in tabel 6.

Tabel 6 Percentage verklaarde variantie ($\eta^2 \times 100\%$) voor significante effecten ($p < .01$) van Nationaliteit op de attitudeschalen met Geslacht en Leeftijd als covariaten

Schaal	Nationaliteit	Geslacht	Leeftijd
KA		-. ^a	-. ^b
KB	25.5	-	-
KC	5.2	-	-
KD	9.9	-	-
Conformiteit	14.7	-. ^a	-. ^b
PB (Nonconf.)	16.5	-	-
Ma		1.7	-. ^b
Mb	4.2		-

a Univariante analyse heeft niet plaatsgevonden omdat Geslacht in de MANCOVA geen statistisch significante bijdrage gaf.

b Univariante analyse heeft niet plaatsgevonden omdat Leeftijd in de MANCOVA geen statistisch significante bijdrage gaf.

Uit de univariate analyses blijkt dat Geslacht een statistisch significant effect heeft op de schaal Ander-gericht, doch dat het effect volgens Cohens' criteria klein is. (In de MANCOVA had Geslacht geen statistisch significant effect op de overige schalen.) Nationaliteit heeft op de zes van de acht schalen statistisch sig-

nificante effecten. Volgens Cohens' criteria zijn deze groot voor Overschrijven (KB), Conformiteit en Nonconformiteit. Een matig effect is er voor Terugtrekken (KD) en kleine effecten voor Onderhandelen (KC) en op de motivatie Andergericht (Mb). Samengevat zijn de gemiddelde verschillen tussen de nationaliteiten op de conatieve component groter dan op de cognitieve en motivationele component. Bij confrontatie met een sociale grens zijn er bij justitiële jongeren grote cross-nationale verschillen in hun geneigdheid tot conformiteit of nonconformiteit.

De derde onderzoeksvraag is 'Verschillen de justitiële jongeren en de gewone jongeren van elkaar in hun attitude ten opzichte van sociale grenzen?'

Om deze vraag te beantwoorden, hebben we een twee-weg MANCOVA uitgevoerd met als tussengroepen variabelen Nationaliteit (met de landen België, Nederland, Estland en Mexico) en Status (met de categorieën 'justitiële jongeren' en 'gewone jongeren'). De analyse is alleen voor de groep jongens uitgevoerd omdat de groep justitiële meisjes te klein van omvang is voor een separate analyse. Leeftijd is als covariaat opgenomen. De variabele Status heeft een statistisch significant effect voor de (schalen van de) cognitieve component, $F(12,3987)=32.89$, $p<.0005$, de conatieve component, $F(2,1325)=24.91$, $p<.0005$ en de motivationele component, $F(2,1329)=296.87$, $p<.0005$. Omdat er statistisch significante effecten zijn voor de variabele Status, zijn univariate ANCOVA's uitgevoerd. De resultaten hiervan staan in tabel 7.

Tabel 7 Percentage verklaarde variantie ($\eta^2 \times 100\%$) voor significante effecten ($p<.01$) van Nationaliteit, Status en de interactie op de attitudeschalen voor jongens met Leeftijd als covariaat

Schaal	Status	Nationaliteit	Status*Nationaliteit	Leeftijd
KA				
KB 3.8	16.6	3.7	1.3	
KC 2.6	3.8		<1	
KD 1.3	7.5	2.2		
Conformiteit	2.9	5.6	3.9	- ^a
PB (Nonconf.)	1.8	5.8	4.6	-
Ma	32.9	6.8	2.8	
Mb	7.5	2.2	1.5	<1

a Univariate analyse heeft niet plaatsgevonden omdat Leeftijd in de MANCOVA geen statistisch significant bijdrage gaf.

Uit de univariate ANCOVA's blijkt dat Leeftijd statistisch significant bijdraagt aan de variatie op drie schalen, doch dat de grootte van het effect volgens Cohens' criteria klein is. Nationaliteit draagt op zeven schalen statistisch significant bij aan de variatie, evenals de status van de jongere en er is op zes schalen een statistisch significant interactie effect. Voor Nationaliteit en Status variëren de effecten van klein tot groot en voor de interactie Status*Nationaliteit is het effect klein. We concluderen dat op cross-nationaal niveau justitiële jongeren van gewone jongeren verschillen in hun attitude ten opzichte van sociale grenzen.

Discussie

De vraagstelling van dit onderzoek was na te gaan of we een instrument konden ontwikkelen dat justitieel opgenomen jongeren van gewone jongeren zou kunnen onderscheiden. Dit instrument zou dan een aanvulling kunnen zijn op het bestaande instrumentarium voor zowel bevolkingsonderzoek als een evaluatie-instrument in justitiële instellingen. De resultaten uit het onderzoek vinden wij bemoedigend: het instrument maakt op cross-nationaal niveau onderscheid tussen justitiële en gewone jongeren in hun houding ten opzichte van sociale grenzen. Nationaliteit heeft een statistisch significant effect. Volgens Oyserman, Coon en Kimmelmeijer (2002) wordt de houding onder andere beïnvloed door het sociale institutiesysteem. Onder het sociale institutiesysteem verstaan zij het opvoedingssysteem, het schoolsysteem en het wettelijke systeem. Omdat wetten en regels per land verschillen wordt een deel van het nationaliteitseffect hierdoor veroorzaakt. Ook de cultuurgeladen opvoedingssystemen veroorzaken een nationaliteitseffect. In de cross-culturele psychologie wordt onder andere de bipolaire factor Individualisme-Collectivisme gebruikt om culturen te beschrijven en langs deze dimensie te ordenen (Oyserman et al., 2002). Een collectivistisch geladen opvoedingsdoel is bijvoorbeeld de nadruk op gehoorzaamheid aan de autoriteit en acceptatie van de sociale structuur, terwijl een individualistisch geladen opvoedingsdoel de zelfverantwoordelijkheid is. Het type cultuur, en daarmee het waardegeladen opvoedingssysteem, is ook geassocieerd met de variatie in de houding van jongeren ten opzichte van sociale grenzen (Strijker, 2003). Ondanks deze beide variatiebronnen, die naar onze mening een nationaliteitseffect geven, blijkt er genoeg variantie over voor een statuseffect. Dat wil zeggen dat op crossnationaal niveau gewone jongeren gedifferentieerd worden van justitiële jongeren ondanks de verschillen in het opvoedingssysteem en het wettelijke systeem. Dat dit effect klein is, wordt naar onze mening veroorzaakt door de Mexicaanse justitiële jongeren die zich naar hun gemiddeldenpatroon weinig lijken te onderscheiden van gewone jongeren. Oudhof (2002) geeft twee mogelijke verklaringen voor dit afwijkende patroon. Ten eerste is vijftien procent van de jongeren in de onderzochte Mexicaanse justitiële groep veroordeeld voor diefstal en roofoverval. Dit type delictgedrag is vermoedelijk gemotiveerd door de slechte economische omstandigheden waarin deze jongeren verkeerden. Dit type delictgedrag zou een product van armoede zijn en niet van een afwijkende attitude. De tweede verklaring is het verschil in het type inrichting. De justitiële inrichtingen in Europa zijn gevangenen opgezet voor individuen; de onderzochte instelling in Mexico is een school voor rehabilitatie opgezet voor een leefgroep. In deze 'school' is geen ruimte voor privacy: de jongeren verblijven dag en nacht bij elkaar en groepsactiviteiten staan centraal. Dit type setting en de groepsdruk kan de attitude, althans gedurende het verblijf, veranderen.

Omdat de eerste resultaten bemoedigend lijken, ligt een verdere ontwikkeling van dit instrument voor de hand. Op de eerste plaats staat een verlenging van de vragenlijst door uitbreiding van het aantal incidents. Hierdoor wordt de ondergrens van de betrouwbaarheid verhoogd. Op de tweede plaats staat het aantonen van de predictieve validiteit in prognostisch onderzoek, dat wil zeggen dat aangetoond moet worden dat een huidige houding leidt tot bijvoorbeeld toekomstig grensoverschrijdend gedrag. Wanneer dit is aangetoond zou het instrument zich lenen voor gebruik in bevolkingsonderzoek, dat wil zeggen afname bij jongeren in scholen. De jongeren die op dit instrument een indicatie krijgen voor risicogedrag kunnen verder worden onderzocht. Bijzondere aandacht moet uitgaan naar de bepaling van het afkappunt, dat wil zeggen de vaststelling van de grens-

score op het instrument. Heeft de jongere een score hoger dan deze grenswaarde, dan wordt hij geclassificeerd als een jongere met risico op grensoverschrijdend gedrag. Echter, het testinstrument geeft niet alleen een kans op grensoverschrijdend gedrag (en 'gewoon' gedrag) maar ook een kans dat de jongere incorrect wordt geclassificeerd, de zogenaamde fout-positief en fout-negatief classificatie. Bij de fout-positief classificatie wordt de jongere door de test onterecht als 'grensoverschrijdend' gezien en bij de fout-negatief classificatie wordt de jongere onterecht als 'gewoon' gezien. Door het afkappunt op verschillende waarden in te stellen, verkrijgt men steeds andere verhoudingen tussen de kans op correcte en incorrecte classificatie. Met behulp van statistische procedures kan het optimale afkappunt worden bepaald, maar de vraag is of deze statistisch vastgestelde waarde ook uit moreel-maatschappelijke overwegingen het optimale punt is. De consequentie van het gebruik van het instrument is dat jongeren die onterecht geclassificeerd worden als 'jongeren met grensoverschrijdend gedrag' ook (preventief) worden behandeld. De jongeren verkrijgen onterecht een stigma. Om deze reden pleiten wij om het afkappunt conservatief in te stellen, dat wil zeggen dat (bijna) geen jongere onterecht als 'grensoverschrijdend' wordt geclassificeerd. Ook voor de klinische praktijk biedt dit instrument een aanvulling. Men kan bijvoorbeeld de ratio tussen de reacties op sociale grenzen tussen de cognitieve en de conatieve component onderzoeken. Een jongere die veel reacties van Aanpassen kent, maar geneigd is tot Overschrijden vergt een andere aanpak dan een jongere die dezelfde geneigdheid tot Overschrijden heeft, maar volgens het instrument weinig mogelijkheden van Aanpassen kent.

Literatuur

- Armitage, C.J., & Connor, M. (2001). Efficacy of the Theory of Planned Behaviour: A meta-analytic review. *British Journal of Social Psychology*, 40, 471-499.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power for the Social Sciences*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Drenth, P.J.D., & Sytsma, K. (1990). *Testtheorie*. Houten/Zaventem: Bon Stafleu Van Loghum.
- Eagly, A.H., & Chaiken, S. (1998). Attitude Structure and Function. In D.T. Gilbert, S.T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The Handbook of Social Psychology. Volume I* (pp. 269-322). Boston: McGraw-Hill.
- Grietens, H. (1999). *Attitudes Towards Social Limits, Undersocialized Behavior, and Self-Presentation in Young People*. Leuven: Leuven University Press.
- Loeber, R., Slot, N.W., & Sergeant, J.A. (2001a). *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Loeber, R., Slot, N.W., & Sergeant, J.A. (2001b). Waarom moeten we ons zorgen maken over ernstig criminele en gewelddadige jongeren? In R. Loeber, N.W. Slot & J.A. Sergeant (red.), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie* (pp. 27-49). Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Nijboer, J.A., & Dijksterhuis, F.P.H. (1981). School en delinquentie: een oriënterende analyse. In L. Moor (red.), *Achtergronden van jeugdcriminaliteit. Grenzen van de jeugd* (pp. 148-162). Nijmegen: Ars Aequi.
- Oudhof, J. (2002). *The attitudes of Mexican youngsters with respect to social limits*. Maastricht: Shaker Publishing BV.
- Oyserman, D., Coon, H.M., & Kimmelmeijer, M. (2002). Cultural Psychology, A New Look: Reply to Bond (2002), Fiske (2002), Kitayama (2002), and Miller (2002). *Psychological Bulletin*, 128, 110-117.
- Rink, J.E., Vos, R.C., Lokven, H.M. van, & Slagveer, C.M. (1989). *Grensvallen. De houding van jongeren ten opzichte van sociale grenzen. Deel I. Nederlandse jongeren*. Leuven: Acco.

- Rombouts, B. (1981). Ervaring en abstractie in het correct beschrijven van jeugdcriminaliteit. In L. Moor (red.), *Achtergronden van jeugdcriminaliteit. Grenzen van de jeugd* (pp. 118-132). Nijmegen: Ars Aequi.
- Scholte, E.M. (1993). Basisdiagnostiek in de psychosociale jeugdhulpverlening I: De Vragenlijst Sociale en Pedagogische Situatie. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 32, 251-270.
- Scholte, E.M., & Dorelijers, T.A.H. (2001). Screening van ernstige en gewelddadige delinquentie. In R. Loeber, N.W. Slot & J.A. Sergeant (red.), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie* (pp. 245-264). Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Sheeran, P. (2002). Intention-Behavior Relations: A Conceptual and Empirical Review. In W. Stroebe & M. Hewstone (Eds.), *European Review of Social Psychology. Volume 12* (pp. 1-36). Chichester: John Wiley & Sons, Ltd.
- Strijker, J. (2003). Cross-cultural orthopedagogy? In J.E. Rink, J. Strijker, H.C. Lutje Spelberg & C.J. Boersma (Eds.), *The Trondheim Papers* (pp. 37-45). Maastricht: Shaker Publishing BV.
- Verhulst, F.C., Ende, J. van der, & Koot, H.M. (1997). *Handleiding voor de Youth Self-Report (YSR)*. Rotterdam: Sophia Kinderziekenhuis, Erasmus Universiteit.
- Vos, R.C. (1991). *De houding van jongeren in detentie ten opzichte van sociale grenzen*. Groningen: Rijksuniversiteit. Proefschrift.
- Yperen, T. van, Berg, G. van den, & Eijgenraam, K. (2002). *Project 'Registratie ernst problematiek'*. Utrecht: Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn.